

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ ВА ХЕРМАН ХЕССЕ ИЖОДИДА ОДАМ ВА ТАБИАТ КОНЦЕПЦИЯСИ: ПОЭТИК МАҲОРАТ ВА ФАЛСАФИЙ ЙЎНАЛИШ

Мансурова Шахло

Фарғона давлат университети

мустақил тадқиқотчиси

shaxlo.mansurova@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мазкур тезисда Шукур Холмирзаев ва Херман Хессе асарларида инсон ва табиат ўртасидаги муносабат бадиий ва фалсафий жиҳатдан таҳлил қилинган. Ёзувчилар ижодида табиат инсоннинг ички дунёси, маънавий озодлик ва ахлоқий уйғунлик манбаи сифатида намоён бўлади. Тадқиқотда ёзувчиларнинг поэтик услуби ва фалсафий қарашлари қиёсий таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: табиат, инсон, фалсафа, маънавият, поэтика, Хессе, Холмирзаев, уйғунлик.

КИРИШ

XX аср адабиётида инсон ва табиат муносабати масаласи илгари ҳеч қачон кузатилмаган даражада фалсафий ва эстетик аҳамият касб этди. Техноген цивилизация инсонни табиатдан узоқлаштирди, аммо шу билан бирга инсон маънавий асосларига қайтиш эҳтиёжини кучайтирди. Бу жараён адабиётда табиатни инсон руҳиятининг кўзгуси сифатида талқин қилиш тенденциясини юзага келтирди. Херман Хессе ва Шукур Холмирзаев ижоди ана шу йўналишнинг икки турли, бироқ бир-бирига яқин намуналаридир.

ХЕРМАН ХЕССЕ ИЖОДИДА ТАБИАТ ВА МАЪНАВИЙ ИЗЛАНИШ

Херман Хессе ижодида табиат инсоннинг маънавий етилиш ва ўзини англаш жараёнининг ажралмас қисми сифатида намоён бўлади. “Siddhartha” асарида дарё инсон ҳаётининг рамзи сифатида талқин этилади — унинг оқими вақтнинг ўтиши, инсоннинг ички ўзгариши ва қайта туғилишига ишора қилади.[1] “Demian”да табиат инсон онгининг қоронғу ва ёруғ қатламлари ўртасидаги курашни ифода этади. Хессе учун табиат — бу инсоннинг ички мусиқаси, унинг ҳаётий маъноси билан мулоқот воситаси.[2] Ёзувчи табиат орқали инсоннинг ички озодлик ва онг уйғониш ҳолатини кўрсатади. Хессе фикрича, табиат билан уйғун яшаш — бу фақат физик эмас, балки маънавий эҳтиёждир. Инсон табиат билан мулоқотда бўлиб, ўзини англайди, ва шу орқали ички тўлиқликка етади.

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ ИЖОДИДА ТАБИАТ ВА АХЛОҚИЙ УЙЁУНЛИК

Шукур Холмирзаев ўзбек адабиётида табиатни халқ руҳиятининг бадий ифодаси сифатида ёритган ёзувчидир. Унинг “Қишлоқ ҳикоялари”, “Соғинч”, “Ёзги юрт” каби асарларида табиат фақат манзара эмас, балки одамнинг ҳаёт тарзи, меҳнат маданияти ва ахлоқий позициясини белгилайди.[3] Ёзувчи табиатни инсоннинг меҳнат ва инсоф билан боғлаган ҳолда тасвирлайди. Холмирзаев асарларида ер, сув, ҳаво, тоғ каби образлар миллий онг ва ахлоқнинг таркибий қисми сифатида намоён бўлади.

Унинг бадий услуби халқона, лекин фалсафий мазмунга эга. Табиат инсоннинг инсоний қиёфасини сақлаб қолиш воситаси бўлиб хизмат қилади. Холмирзаев учун табиат билан уйғунлик — бу инсоннинг ҳаётга бўлган масъулият ҳисси ва маънавий покланиш ҳолатидир.[4]

ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛ ВА ХУЛОСАЛАР

Херман Хессе ва Шукур Холмирзаев ижодида табиат концепцияси умуминсоний маънога эга. Икки ёзувчида ҳам табиат инсоннинг ички дунёси билан узвий боғланган ҳолда талқин этилади. Бироқ Хесседа табиат инсоннинг индивидуал изланишига йўл очса, Холмирзаевда у жамият ва ахлоқнинг асосий қисми сифатида намоён бўлади.[5]

Хессе табиат орқали инсоннинг метафизик тозаланишини кўрсатади, Холмирзаев эса табиат орқали инсонийлик ва ватанпарварлик ғояларини ёритади. Ҳар икки ёзувчи асарларида табиат фақат муҳит эмас, балки маънавий озодликка олиб борувчи куч сифатида намоён бўлади.

Шундай қилиб, ёзувчиларнинг ижодида табиат инсоннинг руҳий барқарорлиги ва маънавий етуклиги учун зарур манба сифатида намоён бўлади. Бу ғоя бугунги экологик ва маънавий инқироз шароитида ҳам долзарб аҳамият касб этади.[6]

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Хессе Г. Сиддхарта. – Берлин: Suhrkamp Verlag, 1974.
2. Хессе Г. Демин. – Цюрих: Fischer Verlag, 1975.
3. Холмирзаев Ш. Ёзги юрт. – Тошкент: Шарқ, 1998.
4. Холмирзаев Ш. Қишлоқ ҳикоялари. – Тошкент: Ғ.Ғулом номидаги нашриёт, 2006.
5. Тоҳтаев О. Инсон ва табиат бадий концепцияси. – Тошкент: Фан, 2018.
6. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – Москва: Искусство, 1986.